

К. Марисюк

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка",
д-р юрид. наук, доц.,
проф. кафедри кримінального права і процесу

ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ МОЖЕ БУТИ РЕФОРМОВАНЕ (ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ)

© Марисюк К., 2016

Аналізується покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу у Республіці Білорусь. Відповідно до чинного законодавства Республіки Білорусь, з врахуванням особи винного, характеру та ступеня суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин, наявності у неї постійного місця проживання суд може призначати покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу. Засуджені до покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу відбувають покарання за місцем постійного проживання. Покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу може призначатись, коли виправлення винного може бути досягнуте без його усунення з місця постійного проживання: у сім'ї, трудовому колективі, у навчальному закладі. Обов'язковою умовою застосування до винного згаданого виду покарання є залучення його до праці.

Ключові слова: покарання, засуджений, обмеження волі, обов'язки, права.

К. Марисюк

НАКАЗАНИЕ В ВИДЕ ОГРАНИЧЕНИЯ СВОБОДЫ МОЖЕТ БЫТЬ РЕФОРМИРОВАНО (ОПЫТ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ)

Анализируются наказания в виде ограничения свободы без направления осужденного в исправительное учреждение открытого типа в Республике Беларусь. В соответствии с действующим законодательством Республики Беларусь, с учетом личности виновного, характера и степени общественной опасности личности, совершившей преступление, наличия у нее постоянного места жительства, суд может назначить наказание в виде ограничения свободы без направления осужденного в исправительное учреждение открытого типа. Осужденные к наказанию в виде ограничения свободы без направления осужденного в исправительное учреждение открытого типа отбывают наказание по месту постоянного проживания. Наказание в виде ограничения свободы без направления осужденного в исправительное учреждение открытого типа может назначаться, когда исправление виновного может быть достигнуто без его удаления с места постоянного проживания: в семье, трудовом коллективе, в учебном заведении. Обязательным условием применения к виновному упомянутого вида наказания является привлечение его к труду.

Ключевые слова: наказание, осужденный, ограничение свободы, обязанности, права.

PUNISHMENT OF LIMITATION OF WILL CAN BE REFORMED (EXPERIENCE OF REPUBLIC OF BELARUS)

The article is sanctified to the analysis of punishment of limitation of will without direction a person to the attendance centre of open type in Republic of Belarus. In accordance with the current legislation of Republic of Belarus, taking into account the face of guilty, character and degree of public danger of person, that committed crime, presence for it of permanent residence, a court can award punishment of limitation of will without direction a person in the attendance centre of open type. Convict to punishment of limitation of will without direct a person to the attendance centre of open type punishments leave at the place of permanent residence. Limitation of will without direction a person in the attendance centre of open type can be awarded punishment, when correction guilty can be attained without his moving away from the place of permanent residence: in family, labour collective, in educational establishment. The obligatory condition of application to the winy mentioned type of punishment is bringing in of him to labour..

Key words: punishment, convict, limitation of will, duties, rights.

Постановка проблеми. У зв'язку з нагальною потребою у гуманізації вітчизняної системи кримінальних покарань, чи не на перше місце виходить питання якомога ширшого впровадження у практику покарань, не пов'язаних з ізоляцією засудженого від суспільства.

На цьому наголошується і в різноманітних міжнародних нормативно-правових актах. Так, наприклад, у п. 2.3 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила), прийнятих резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р., передбачено, що "...з метою забезпечення більшої гнучкості, відповідно до характеру і ступеня тяжкості правопорушення, особи та біографії правопорушника, а також з інтересами захисту суспільства і з метою попередження невинуватого застосування тюремного ув'язнення система кримінального правосуддя повинна передбачати широкий спектр заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням" [1, с. 3].

Як видається, одним з варіантів можливих реформ у досліджуваній сфері може бути часткове реформування покарання у вигляді обмеження волі, розширення його суті і виокремлення покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу.

Аналіз дослідження проблеми. Питання покарання у вигляді обмеження волі було предметом доволі значної кількості вітчизняних розвідок. Так, наприклад, тільки протягом останніх років їх вивчали С. Кулинич [2], О. Лисодєд [3], О. Пономаренко [4] та ін. Що ж стосується аналізу досвіду Республіки Білорусь у цій сфері, а також особливостей закріплення та функціонування у ній покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу, то вони досі не були предметом вітчизняних наукових розвідок.

Враховуючи, що питання покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу у Республіці Білорусь досі не були предметом вітчизняних наукових розвідок, вивчення потребують усі аспекти цього питання.

Мета роботи – вивчити усі питання, пов'язані із задекларованими питаннями, звернути увагу на найбільш базові положення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 55 Кримінального кодексу Республіки Білорусь від 9 липня 1999 р., обмеження волі – це примусовий захід кримінально-правового впливу, який застосовується за вироком суду до особи, засудженої за вчинення злочину, і полягає

у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Обмеження волі є основним видом покарання і може призначатись на строк від шести місяців до п'яти років. Обмеження волі, відповідно до законодавства Республіки Білорусь, входить до групи покарань, не пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства.

З моменту набрання чинності КК Республіки Білорусь 1999 р. і до середини 2006 р. У цій державі покарання у вигляді обмеження волі являло собою фактичний аналог цього самого покарання в Україні, і полягало в обов'язковому відбуванні згаданого покарання у виправних установах відкритого типу.

Переламним етапом у цьому питанні можна вважати Закон Республіки Білорусь № 122-3 від 9 червня 2006 р. "Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів Республіки Білорусь щодо питань вдосконалення порядку виконання покарань та інших заходів кримінальної відповідальності" [5], яким встановлювалась можливість призначення обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу. На виконання цього закону 20 грудня 2007 р. в дію була введена Постанова Пленуму Верховного Суду Республіки Білорусь "Про практику призначення судами покарання у вигляді обмеження волі" [6].

Президент Республіки Білорусь Указом № 672 від 23 грудня 2010 р. ввів в дію Концепцію вдосконалення системи заходів кримінальної відповідальності і порядок їх виконання [7]. Одним із завдань згаданої Концепції є розширення застосування видів покарань та інших заходів кримінальної відповідальності, альтернативних до позбавлення волі, а також вживання заходів оптимізації покарання у вигляді обмеження волі.

Відтак до законодавства були внесені зміни, згідно з якими, з врахуванням особи винного, характеру та ступеня суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин, наявності у неї постійного місця проживання, суд може призначити покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу.

Засуджені до покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу відбувають покарання за місцем постійного проживання. На цю обставину окремо звертає увагу й Постанова Пленуму Верховного Суду Республіки Білорусь "Про практику призначення судами покарання у вигляді обмеження волі", прямо зазначаючи, що "покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу може бути призначене виключно щодо особи, яка має постійне місце проживання" [6].

Згадана Постанова Пленуму також наголошує на тому, що покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу може призначатись, коли виправлення винного може бути досягнуте без його видалення з місця постійного проживання: у сім'ї, трудовому колективі, у навчальному закладі. При цьому потрібно враховувати попереднє ставлення обвинуваченого до праці і поведінку у побуті, наявність утриманців, які потребують турботи і допомоги з його боку, інші обставини, які заслуговують на увагу [6]. Відтак правильним можна вважати твердження Л. Железної, яка вважає, що досліджуваний вид покарань може призначатись виключно щодо засуджених, які мають стійку мотивацію щодо соціальної адаптації і реабілітації [8, с. 67].

Обов'язковою умовою застосування до винного згаданого виду покарання є залучення його до праці [9, с. 48].

На засуджених до покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу накладаються певні обов'язки, серед яких: 1) з'являтись за викликом до кримінально-виконавчої інспекції; 2) з'являтись до територіального органу внутрішніх справ для реєстрації, періодичність і час якої встановлюється кримінально-виконавчою інспекцією з врахуванням можливості засудженого до пересування, враховуючи його стан здоров'я та вік; 3) з'являтись за викликом до кримінально-виконавчої інспекції та інших служб територіального органу внутрішніх справ для проведення бесід, відвідування виховних заходів, а також надання письмових пояснень з питань, пов'язаних з відбуванням покарання; 4) повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про влаштування на роботу, вступ на навчання або зміну місця праці чи навчання;

5) прибути до кримінально-виконавчої інспекції та повідомити її про зміну місця проживання не менше, як за три доби до її здійснення; б) виконувати інші обов'язки, передбачені КВК Республіки Білорусь [9, с. 43].

Співробітники кримінально-виконавчої інспекції та уповноважені співробітники інших служб територіальних органів внутрішніх справ під час здійснення контролю за дотриманням засудженими до обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу порядку і умов відбування покарання мають право: 1) вимагати від адміністрації організації, у якій працює засуджений, відомості про трудову діяльність засудженого і дотримання ним трудової дисципліни, а від організації, де навчається засуджений, – звіт про відвідування навчальних занять і поведінку засудженого; 2) викликати засудженого для проведення бесід, відвідування виховних заходів і вимагати від нього письмових пояснень щодо питань, пов'язаних з відбуттям покарання; 3) входити у будь-який час доби до житла засудженого; 4) відвідувати засудженого за місцем його роботи, навчання; 5) доставляти засудженого в організації охорони здоров'я для проведення медичного огляду на предмет визначення стану алкогольного сп'яніння або стану, викликаного вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, токсичних або інших речовин; 6) затримувати засудженого у разі порушення ним порядку і умов відбування покарання відповідно до ч. 3 ст. 57 КВК Республіки Білорусь; 7) видавати засудженому, який змінює місце проживання, припис з покладанням обов'язку стати на облік у територіальному органі внутрішніх справ за новим місцем проживання; 8) використовувати електронні засоби контролю за місцем знаходження засудженого, перелік яких визначається Радою Міністрів Республіки Білорусь [9, с. 44].

Висновки. Підсумовуючи, вважаємо, що покарання у вигляді обмеження волі без скерування особи до виправної установи відкритого типу може розглядатись як покарання, яке могло б бути введено у вітчизняну систему кримінальних покарань. На нашу думку, за належного розроблення практичних питань застосування останнього згадане покарання могло б бути одним із видів покарання для осіб, які раніше не вчиняли злочини і до яких не доцільно застосовувати покарання, пов'язані з ізоляцією засудженого від суспільства.

1. *Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила) 1990 р.* – Донецьк: Донецький Меморіал, 2003. – 16 с. 2. Кулинич С. *Обмеження волі як вид покарання, пов'язане з обмеженням особистої свободи без ізоляції від суспільства* / С. Кулинич, О. Скорбач // *Вісник прокуратури*. – 2007. – № 6. – С. 67–70. 3. Лисодед О. *Питання виконання покарання у вигляді обмеження волі* / О. Лисодед // *Проблеми законності; відп. ред. В. Я. Тацій*. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. – Вип. 88. – С. 139–145. 4. Пономаренко О. *Обмеження волі як вид покарання в Україні: історичний аспект (XX – XXI століття)* / О. Пономаренко // *Науковий часопис Національної академії Прокуратури України*. – 2014. – № 1. – С. 132–138. 5. *О внесении изменений и дополнений в Уголовный, Уголовно-процессуальный и Уголовно-исполнительный кодексы Республики Беларусь по вопросам совершенствования порядка исполнения наказаний и иных мер уголовной ответственности: Закон Республики Беларусь от 09 июня 2006 г. № 122-3* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.newsby.org/belarus/zakon0/z841.htm>. 6. *О практике назначения судами наказания в виде ограничения свободы* // *Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь № 18 от 20 декабря 2007 г.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.by/jurisprudence/Post_plen/criminal/toco/d888bc558790c352.html. 7. *Об утверждении Концепции совершенствования системы мер уголовной ответственности и порядка их исполнения: Указ Президента Республики Беларусь № 672 от 23 декабря 2010 г.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic03/text584.htm>. 8. Железная Л. *Ограничение свободы как элемент механизма уголовно-правовой охраны* / Л. Железная. // *Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования: сб. матер. II Междунар. науч.-практ. конф. (12–13 мая 2016 г.)*. – Барановичи: БарГУ, 2016. – 210 с. – С. 66–68. 9. Барков Л. *Ограничение свободы в современном уголовном законодательстве стран СНГ* / Л. Барков //

Вестник Челябинского государственного университета. Серия: Право. – 2012. – № 29 (283). – С. 48–52. 10. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь // Закон Республики Беларусь № 365-3 от 11 января 2000 г.– Минск: Национальный центр правовой информации Республики Беларусь, 2014. – 224 с.

REFERENCES

1. *Minimal'ni standartni pravila Organizacii Ob'ednanih Nacij stosovno zahodiv, ne pov'jazanih iz tjuremnim uv'jaznennjam (Tokijs'ki pravila) 1990 r. [Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)], Donec'k, Doneckij Memorial Publ., 2003. 16 p. (In Ukrainian)*
2. *Kulinich S. Obmezhenja voli jak vid pokarannja, pov'jazane z obmezhenjam osobistoï svobody bez izoljacii vid suspil'stva [Limitation of will as a kind of the punishment related to limitation of the personal freedom without an isolation from society], Visnyk prokuratury, 2007, vol. 6, pp. 67–70 (In Ukrainian).*
3. *Lisoded O. Pitannja vikonannja pokarannja u vidi obmezhenja voli [A question of implementation of punishment in the type of limitation of will]. Problemy zakonnosti, 2007, Vol. 88, pp. 139–145 (In Ukrainian).*
4. *Ponomarenko O. Obmezhenja voli jak vid pokarannja v Ukraïni: istorichnij aspekt (20–21 stolittja) [Limitation of will as type of punishment in Ukraine: historical aspect]. Naukovyj chasopys Nacional'noi akademii Prokuratury Ukrayini, 2014, Vol. 1, pp. 132–138 (In Ukrainian).*
5. *O vnesenii izmenenij i dopolnenij v Ugolovnyj, Ugolovno-processual'nyj i Ugolovno-ispolnitel'nyj kodeksy Respubliki Belarus' po voprosam sovershenstvovanija porjadka ispolnenija nakazanij i inyh mer ugolovnoj otvetstvennosti. Zakon Respubliki Belarus' ot 09 ijunja 2006 g. № 122-Z [About making alteration and additions to Criminal, Criminally-processual and Criminally-executive codes of Republic of Belarus on questions of perfection of order of execution of punishments and another measures of criminal responsibility]. Available at: pravo.newsby.org/belarus/zakon0/z841.htm (In Russian).*
6. *O praktike naznachenija sudami nakazanija v vide ogranichenija svobody. Postanovlenie Plenuma Verhovnogo Suda Respubliki Belarus' ot 20 dekabnja 2007 g. № 18 [About practice of setting courts of punishment as limitation of freedom]. Available at: http://court.by/jurisprudence/Post_plen/criminal/toco/d888bc558790c352.html (In Russian).*
7. *Ob utverzhenii Konceptii sovershenstvovanija sistemy mer ugolovnoj otvetstvennosti i porjadka ih ispolnenija. Ukaz Prezidenta Respubliki Belarus' ot 23 dekabnja 2010 g. N 672 [About claim of Conception of perfection of the system of measures of criminal responsibility and order of their execution]. Available at: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic03/text584.htm> (In Russian).*
8. *Zheleznaja L. Ogranichenie svobody kak jelement mehanizma ugolovno-pravovoj ohrany [Limitation of will as element of mechanism of criminal-law guard]. Sbornik materialov II Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii “Ugolovnaja politika Respubliki Belarus’: sostojanie i puti sovershenstvovanija”, Baranovichi, BarGU Publ., 2016, pp. 66–68 (In Russian).*
9. *Barkov L. Ogranichenie svobody v sovremennom ugolovnom zakonodatel'stve stran SNG [Limitation of will in the modern criminal statute of CIS countries]. Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija Pravo, 2012, Vol. 29 (283), pp. 48–52 (In Russian).*
10. *Ugolovno-ispolnitel'nyj kodeks Respubliki Belarus'. Zakon Respubliki Belarus' ot 11 janvarja 2000 g. № 365-Z [Criminally-executive code of Republic of Belarus]. Minsk, Nacional'nyj centr pravovoj informacii respubliki Belarus'. Publ. 2014, 224 p. (In Russian).*